

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HITABESİ'NİN CÜMLELERİNİN TAHLİLİ
VE CÜMLE ÇEŞİTLERİNDEN ÖRNEK TAHLİLLER

C Ü M L E T A H L İ L İ Ö R N E K L E R İ
II. (*)

Yrd. Doç. Dr. M. Metin KARAÖRS**

Bu incelemede «Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi» ve çeşitli cümle örnekleri sentaks yönünden tahlili edilmiştir.

Cümlelerin tahlillerinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından ortaya konmuş bulunan cümle tahlili metoduna sadık kalınmıştır.

İncelememizde «Gençliğe Hitabe»nin bütün cümleleri, ayrıca «fiil cümlesi», «isim cümlesi», «şartlı birleşik cümle», «ki'li birleşik cümle» ve «iç içe birleşik cümle» den birer örnek cümlelerin geniş tahlilleri yapılmış, yani her cümle tek kelimeye ininceye kadar incelenmiştir.

İncelememiz, Türk cümle yapısını ortaya koymaya yardımcı olmak, ayrıca Atatürk'ün vasiyetinin Türk Gençleri tarafından daha iyi anlaşılması hedefine yöneldiği gibi, bilhassa üniversitemizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerine örnek cümle tahlilleri göstermek gayesini de taşımaktadır.

1. /Ey Türk Gençliği

Hitap vazifesi gören cümle dışı unsurdur: «Ey» seslenme edatıdır. «Türk Gençliği» belirsiz isim tamlamasıdır. «Türk» tamlayan, «gençlik» tamlanan isim, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

(*) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1988 yılı 2. nci sayıdaki makalenin devamıdır.

(**) Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

2. /«Birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.» x

Cümlelerin Unsurları : (Bu cümle isim cümlesidir.)

a). Yüklem : «Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.»

b). Fâil : «Birinci vazifen»

Kelime Gurupları :

a). Yüklem gurubunda «-tir» ekleşmiş fiil kısmıdır. Çıkarılınca yüklem ismi kısmı kalır.

«Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmek» fiil gurubudur. «Muhafaza ve müdafaa etmek» gurubun fiil ismi, «Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyeti'ni» gurupları ayrı ayrı gurubun nesneleridir. «ilelebet» gurubun devamlılık bildiren zarfıdır. «muhafaza ve müdafaa etmek» isimle yapılan birleşik fiilin isim şeklidir. «muhafaza ve müdafaa» isim kısmı, «et-» fiil (yardımcı fiil kısmı) «-mek» fiilden isim yapma eki-
dir.

«muhafaza ve müdafaa» bağlama gurubudur. «ve» bağlama edatı iki ismi birbirine bağlamıştır.

«Türk istiklâli-n-i», «Türk Cumhuriyeti-n-» guruplarında «-i» akkuzatif ekleri ve «-n-» yardımcı sesleri atılınca geriye belirsiz isim tamlaması kalır.

«Türk istiklâli» şeklindeki belirsiz isim tamlamasında «Türk» tamlayan, «istiklâl» tamlanan, «-i» iyelik ekidir.

«Türk Cumhuriyeti» şeklindeki belirsiz isim tamlamasında «Türk» tamlayan, «Cumhuriyet» tamlanan, «-i» iyelik ekidir.

«birinci vazifen» iyelik gurubudur. «Gurubun tamlayanı (se-
nin) gizlidir. «birinci vazife» gurubun tamlanan kısmıdır. «-n» ikinci şahıs iyelik ekidir.

«birinci vazife» sıfat tamlaması olup, «birinci» sıfat, «vazi-
fe» isim kısmıdır.

(x) bk. **Türk Dili**. Prof. Dr. Muharrem Ergin. İst. 1986 Sf : 419-420.

3. /«Mevcudiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli budur.» cümlesi bir isim cümlesidir.

a). Yüklem : «budur»

b). Fâil : «mevcudiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli»

«budur» şeklindeki yüklem unsurunda «-dur» fiil kısmı, «bu» isim kısmıdır.

«mevcudiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli» belirli isim tamlamasıdır. «mevcudiyet ve istikbâl» tamlayan unsur, «yegâne temel» tamlanan unsur, «-in» genitif ve «-i» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«mevcudiyetin ve istikbâlin» bağlama gurubudur. «ve» edatı iki unsuru birbirine bağlamıştır.

«mevcudiyetin» iyelik gurubunun tamlanan kısmının iyelik ekli şeklidir. «mevcudiyet» tamlanan, «-i» yardımcı ses, «-n-» ikinci teklif şahıs iyelik ekidir.

«istikbâlin» iyelik gurubudur. «istikbâl» tamlanan, «-i» yardımcı ses, «-n-» ikinci şahıs iyelik ekidir. Tamlayan (senin) gizlidir.

«yegâne temel» sıfat tamlamasıdır. «yegâne» sıfat, «temel» ise isim kısmıdır.

4. /«Bu temel senin en kıymetli hazinendir.» cümlesi bir isim cümlesidir.

Cümlelerin Unsurları :

a). Yüklem : «senin en kıymetli hazinendir»

b). Fâil : «bu temel»

Kelime Guruplarının Tahlili : :

a). «senin en kıymetli hazinen-dir» gurubunda «-dir» fiil unsuru çıkarılınca geriye isim kısmı kalır.

«senin en kıymetli hazinen» iyelik gurubudur. «senin» tamlayan «en kıymetli hazine» tamlanan, «-n» iyelik ekidir.

«en kıymetli hazine» sıfat tamlamasıdır. «en» sıfat «kıymetli hazine» isim kısmıdır.

«kıymetli hazine» sıfat tamlamasıdır. «kıymetli» sıfat, «hazine» isim kısmıdır.

«bu temel» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «temel» isimdir.

5. /«İstikbâlde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahların olacaktır.» cümlesi bir fiil cümlesidir.

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «olacaktır.»
- b). Fâil : «seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahların»
- c). Yer tamlayıcısı : «istikbâlde»
«dahi» kuvvetlendirme edatıdır.

Kelime Guruplarının Tahlili :

b). «seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahlar-ı-n» iyelik gurubunun tamlanan kısmıdır. Gurubun tamlayanı «senin» gizli olup, «Seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahlar» tamlanan kısım, «-ı-n» yardımcı ses, «-n-» ikinci teklik şahıs iyelik ekidir.

«seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahlar» bir sıfat tamlamasıdır. «seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek» sıfat, «dahili ve harici bedhahlar» isim kısmıdır.

«seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek» bir partisip gurubudur. «isteyecek» gurubun partisipi, «seni bu hazineden mahrum etmek» gurubun nesnesidir.

«seni bu hazineden mahrum etmek» fiil gurubudur. «mahrum etmek» gurubun fiil ismi, «seni» nesne, «bu hazineden» yer tamlayıcısıdır.

«mahrum etmek» (mahrum et-) şeklinde isimle yapılmış birleşik fiilin isim şeklidir. «mahrum» isim, «et-» yardımcı fiildir.

«bu hazineden» gurubunda «-den» ablatif eki çıkarılınca kalan «bu hazine» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «hazine» isim kısmıdır.

«dahili ve harici bedhahlar» sıfat tamlamasıdır. «dahili ve harici» sıfat, «bedhahlar» isim kısmıdır.

«dahili ve harici» bağlama gurubudur. «dahili» ismi ile «harici» ismi «ve» edatıyla birbirine bağlanmışlardır.

6. /«Bir gün, istiklâl ve cumhuriyet müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şerâitini düşünmeyeceksin.»

Bu cümle bir şartlı birleşik cümledir.

1. **Asıl Cümle** : «Vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şeraitini düşünmeyeceksin.»

2. **Yardımcı Şart Cümlesi** : «Bir gün istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen»

1. **Asıl Cümlelerin Unsurları** :

a). Fiil : «düşünmeyeceksin»

b). Fâil : «sen» (gizli fâil)

c). Nesne : «içinde bulunacağın vaziyetin imkan ve şerâitini»

d). Zarf : «vazifeye atılmak için»

2. **Yardımcı Cümlelerin Unsurları** :

a). Fiil : «düşersen»

b). Fâil : «sen» (gizli fâil)

c). Yer tamlayıcısı : «istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine»

d). Zarf : «bir gün»

Kelime Guruplarının Tahlili :

1c). «içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şerâit-i-n-i» gurbunda «-i» akkuzatif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılıca kalan belirli isim tamlamasında «içinde bulunacağın vaziyet» tamlayan, «imkan ve şerâit» tamlanan isim, «-in» genitif, «-i» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«içinde bulunacağın vaziyet» bir genitif gurubudur. «içinde bulunacağın» genitifli kısım, «vaziyet» yalın isim kısmıdır.

«içinde bulunacak» partisip gurubudur. «bulunacak» partisip, «içinde» yer tamlayıcısıdır.

«imkan ve şerâit» bağlama gurubudur. «imkân» ismi ile, «şerâit» ismi birbirine «ve» edatıyla bağlanmışlardır.

d). Vazifeye atılmak için» edat gurubudur. «vazifeye atılmak» isim kısmı. «için» gurubun edat kısmıdır.

«vazifeye atılmak» fiil gurubudur. «atılmak» gurubun fiil ismi «vazifeye» yer tamlayıcısıdır.

2c). «istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine» gurubunda «-e» datif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılınca isim tamlaması kalır. «istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa» tamlayan, «mecburiyet» tamlanan isim, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

«istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa (etmek) şeklinde fiil gurubunun yardımcı fiili düşmüş şeklidir. «müdafaa »gurubun fiil kısmının isim kısmı, «istiklâl ve cumhuriyeti» ise gurubun nesnesidir.

«istiklâl ve cumhuriyeti» gurubunda «-i» akkuzatif eki atılınca kalan «istiklâl ve cumhuriyet» bağlama gurubudur. «ve» bağlama edatı «istiklâl» ve «cumhuriyet» isimlerini birbirine bağlamıştır.

d). «bir gün» sıfat tamlamasıdır. «bir» sıfat, «gün» isimdir.

7. /«Bu imkan ve şerâit çok nâmüsait bir mahiyette tezâhür edebilir.» Bu cümle fiil cümlesidir.

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «tezâhür edebilir»
- b). Fâil : «bu imkân ve şerâit»
- c). Zarf : «çok nâmüsait bir mahiyette» Yapı bakımından yer tamlayıcısıdır.

Kelime Guruplarının Tahlili :

a). «tezâhür edebilir» (tezâhür et-) şeklindeki isimle yapılan birleşik fiilin çekimli şeklidir. «tezâhür» isim, «et-» fiildir.

«bu imkan ve şerâit» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «imkan ve şerâit» isim kısmıdır.

«imkan ve şerâit» bağlama gurubudur. «imkan» ismi ile şerâit» ismi ve edatıyla birbirine bağlanmışlardır.

8. /İstiklâl ve cumhuriyetine kastecek düşmanlar, bütün dünyada emsâli görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler.»

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «olabilirler»
- b). Fâil : «İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar»
- c). Zarf : «bütün dünyada emsâli görülmemiş bir galibiyetin mümessili»

Kelime Guruplarının Tahlili :

b). «İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar» sıfat tamlamasıdır. «istiklâl ve cumhuriyetine kastedecek» sıfat, «düşmanlar» isim kısmıdır.

«istiklâl ve cumhuriyetine kastedecek» bir partisip gurubudur. «kastedecek» gurubun partisini, «istiklâl ve cumhuriyetine» yer tamlayıcısıdır.

«istiklâl ve cumhuriyetin-e» gurubunda «-e» datif eki çıkarılınca kalan kısım iyelik gurubunun tamlanan kısmıdır. Gurubun tamlayanı (senin) gizli, tamlanan «istiklâl ve cumhuriyet», «-i-» yardımcı ses, «-n» iyelik ekidir.

c). «bütün dünyada emsâli görülmemiş bir galibiyetin mümessili» belirli isim tamlamasıdır. «bütün dünyada emsâli görülmemiş bir galibiyet» tamlayan isim, «mümessil» tamlanan isim, «-in» genitif ve «-i» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyet» sıfat tamlamasıdır. «bütün dünyada emsâli görülmemiş» sıfat, «bir galibiyet» isim kısmıdır.

«bütün dünyada emsali görülmemiş» partisip gurubudur. «görülmemiş» gurubun partisipi, «emsâli» nesne, «bütün dünyada» yer tamlayıcısıdır.

«bütün dünyada» gurubunda «-da» lokatif eki çıkarılınca kalan bütün dünya» sıfat tamlamasıdır. «bütün» sıfat, «dünya» isimdir.

«bir galibiyet» sıfat tamlamasıdır. «bir» sıfat, «galibiyet» isim kısmıdır.

9. /«Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir.»

Cümlelerin Unsurları :

Cümle bir sıralı bağlı cümledir. Ayra ayrı şu cümlelerden meydana gelir :

a). «Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş olabilir.»

b). «Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün tersanelerine girilmiş olabilir.»

c). Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün orduları dağıtılmış olabilir.»

d). «Cebren ve hile ile memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir.»

a). Fiil : «zaptedilmiş olabilir», Fail : «aziz vatanın bütün kaleleri», Zarf : «cebren ve hile ile»

«zaptedilmiş olabilir» (zaptedilmiş ol-) şeklindeki isimle yapılmış birleşik fiilin iktidari geniş zaman çekimidir. «zaptedilmiş» isim, «ol-» fiil kısmıdır.

«aziz vatanın bütün kaleleri» belirli isim tamlamasıdır. «aziz vatan» tamlayan, «bütün kaleler» tamlanan, «-ın» genitif ve «-i» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«cebren ve hile ile» edat gurubudur. «cebren ve hile» gurubun isim, «ile» gurubun edat kısmıdır .

«cebren ve hile» bağlama gurubudur. «ve» bağlama edatı, «cebren» ile «hile» kelimelerini birbirine bağlamışlardır.

b). Fiil : «girilmiş olabilir», Yer tamlayıcısı : «aziz vatanın bütün tersanelerine», Zarf : «cebren ve hile ile»

«Girilmiş olabilir» (girilmiş ol-) birleşik fiilinin iktidari geniş zaman çekimidir. «girilmiş» fiilin isim, «ol-» fiilin fiil kısmıdır.

«aziz vatanın bütün tersanelerine» gurubunda «-e» datif eki yer tamlayıcısı unsuru olara çıkartılırsa geriye belirli isim tamlaması kalır.

«aziz vatanın bütün tersaneleri» belirli isim tamlamasıdır. «aziz vatan» tamlayan «bütün tersaneler» tamlanan, «-ın» genitif, «-i» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«bütün tersaneler» sıfat tamlamasıdır. «bütün» sıfat, «tersaneler» isim kısmıdır.

c). Fiil : «dağıtılmış olabilir», Fail : «aziz vatanın bütün orduları», Zarf : «cebren ve hile ile»

«dağıtılmış olabilir» (dağıtılmış ol-) şeklindeki isimle yapılan birleşik fiilin geniş zaman iktidari çekimidir. «dağıtılmış» isim, «ol-» fiil kısmıdır.

«aziz vatanın bütün orduları» belirli isim tamlamasıdır. «aziz vatan» tamlayan, «bütün ordular» tamlanan, «-in» genitif, «-i» iyelik eki tamlama ekleridir.

«bütün ordular» sıfat tamlamasıdır. «bütün» sıfat, «ordular» isim kısmıdır.

d). Fiil : «işgal edilmiş olabilir.» Fail : «memleketin her köşesi», Zarf : «cebren ve hile ile», «bil fiil»

«işgal edilmiş olabilir» (işgal edilmiş ol-) şeklinde isimle yapılmış birleşik fiilin geniş zaman iktidari çekimidir. «işgal edilmiş» isim kısmı, «ol-» fiil kısmıdır. «işgal edilmiş» ayrıca isimle yapılmış birleşik fiildir.

«memleketin her köşesi» belirli isim tamlamasıdır. «memleket» tamlayan, «her köşe» tamlanan, «-in» genitif, «-si» iyelik eki tamlama ekleridir.

«her köşe» sıfat tamlamasıdır. «her» sıfat, «köşe» isim kısmıdır.

10. /«Bütün bu şerâitten daha elim ve daha vahim olmak üzere memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hıyânet içinde bulunabilirler.»

a). Fiil : «bulunabilirler»

b). Fâil : «memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar»

c). Yer tamlayıcısı : «gaflet ve dalâlet ve hatta hıyânet içinde» (fonksiyon bakımından zarf, yapı bakımından yer tamlayıcısı)

d). Zarf : «bütün bu şerâitten daha elim ve daha vahim olmak üzere»

Kelime Guruplarının Tahlili :

b). «memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar» bir partisip gurubudur. «sahip olanlar» partisip, «memleketin dahilinde» yer tamlayıcısı, «iktidara» ikinci bir yer tamlayıcısıdır.

«sahip olanlar» (sahip ol-) şeklinde isimle yapılan birleşik fiilin partisip şeklidir. «sahip» isim, «ol-» yardımcı fiil kısmıdır.

«memleketin dahili-n-de» gurubunda «-de» lokatif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılınca geriye belirli isim tamlaması kalır.

«memleketin dahili» belirli isim tamlamasıdır. «memleket» tamlayan, «dahil» tamlanan «-in» genitif, «-i» iyelik ekidir.

«gaflet ve dalâlet ve hatta hiyanet içi-n-de» gurubunda «-de» lokatif eki, «-n-» yardımcı ses çıkarılınca geriye belirsiz isim tamlaması kalır.

«gaflet ve dalâlet ve hatta hiyânet içi» belirsiz isim tamlamasıdır. «gaflet ve dalâlet ve hatta hiyânet» tamlayan, «iç» tamlanan unsur, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

«gaflet ve dalâlet ve hatta hiyânet» bağlama gurubudur. «hatta edatı gurup dışı unsurdur. (kuvvetlendirme manası vardır.) «gaflet», «dalâlet», «hiyânet» isimleri «ve» edatlarıyla birbirine bağlanmıştır.

d). «bütün bu şerâitten daha elim ve daha vahim olmak üzere» bir edat gurubudur. «üzere» gurubun son çekim edatı «bütün bu şerâitten daha elim ve daha vahim olmak» gurubun isim kısmıdır.

«bütün bu şerâitten daha elim ve daha vahim olmak» bir fiil gurubudur. «olmak» gurubun fiil ismi, «bütün bu şerâitten» yer tamlayıcısı, «daha elim ve daha vahim» zarftır.

«bütün bu şerâit-ten» gurubunda «-ten» ablatif eki çıkarılınca kalan «bütün bu şerâit», sıfat tamlamasıdır. «bütün» sıfat, «bu şerâit» isim kısmıdır.

«bu şerâit» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «şerâit» isimdir.

«daha elim ve daha vahim» bağlama gurubudur. «daha elim» ile «daha vahim» gurupları birbirine bağlanmışlardır.

«daha elim» ve «daha vahim» birer sıfat tamlaması durumundadırlar. «daha» edatları sıfat vazifesinde, «elim» ve «vahim» kelimeleri tamlanan isim durumundadırlar.

11. /«Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler.»

Cümlelerin Unsurları :

a). Fiil : «tevhid edebilirler»

b) Fâil : «bu iktidar sahipleri»

c). Zarf : «müstevlilerin siyasi emelleriyle»

d). Nesne : «şahsi menfaatlerini»

Kelime Guruplarının Tahlili :

a). «tevhid edebilirler» isimle yapılmış birleşik fiilin iktidari geniş zaman çekimidir. «tevhid» isim kısmı «et-» fiil kısmıdır.

«bu iktidar sahipleri» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «iktidar sahipleri» isim kısmıdır.

«iktidar sahipleri» belirsiz isim tamlamasıdır. «iktidar» tamlayan isim, «sahipler» tamlanan isim, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

«müstevlilerin siyasi emelleriyle» edat gurubudur. «-le» ile edatının ekleşmiş şekli, «müstevlilerin siyasi emelleri» gurubun ismi kısmıdır.

«müstevlilerin siyasi emelleri» belirli isim tamlamasıdır. «müstevliler» tamlayan, «siyasi emeller» tamlanan, «-in» genitif, «-i» iyelik eki tamlama ekleridir.

«siyasi emeller» sıfat tamlamasıdır. «siyasi» sıfat, «emeller» isim kısmıdır.

«şahsi menfaatleri-n-i» gurubunda «i-» akkuzatif eki ve «-n-», yardımcı ses çıkarılınca kalan «şahsi menfaatleri» iyelik gurubudur.

«şahsi menfaatler» iyelik gurubunun tamlanan kısmıdır. «-i» iyelik eki tamlama ekidir. Tamlayan (kendilerinin) kelimesi gizlidir.

«şahsi menfaatler» sıfat tamlamasıdır. «şahsi» tamlayan sıfat, «menfaatler» tamlanan isimdir.

12. /«Millet fakr ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.»

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «aharap ve bitap düşmüş olabilir»
- b). Fâil : «millet»
- c). Yer tamlayıcısı : «fakr ü zaruret içinde»

Kelime Guruplarının Tahlili :

a). «harap ve bitap düşmüş olabilir» isimle yapılan birleşik fiilin çekimli şeklidir. «harap ve bitap düşmüş» isim kısmı, «ol-» fiil kısmıdır.

«harap ve bitap düşmüş» bir partisip gurubudur. «düşmüş» partisip, «harap ve bitap» partisip zarfıdır.

«harap ve bitap» bağlama gurubudur. «ve» bağlama ekidir.

c). «fakr ü zaruret içinde» gurubunda «-de» lokatif eki atılınca kalan «fakr ü zaruret içi» belirsiz isim tamlamasıdır. «fakr u zaruret» tamlayan, «iç» tamlanan, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

«fakr ü zaruret» bağlama gurubudur. «fakr» ile «zaruret» kelimeleri «u» bağlama edatı fonksiyonundaki kelime ile bağlanmışlardır.

12. /«Ey Tür kıstıkbâlinin Evlâdı» ünlem gurubudur. «Ey» hitap eden ünlem edatı, «Türk İstıkbâlinin Evladı» isim kısmıdır.

«Türk ıstıkbâlinin evlâdı» yapı bakımından belirli isim tamlamasıdır. «Türk ıstıkbâli» tamlayan isim, «evlad» tamlanan isim, «-nin» genitif, «-ı» iyelik eki tamlama ekleridir.

«Türk ıstıkbâli» belirsiz isim tamlamasıdır. «Türk» tamlayan «ıstıkbâl» tamlanan isim, «-i» iyelik eki tamlama ekidir.

13. /«İşte bu ahval ve şerâit içinde dahi vazifen Türk ıstıklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır.»

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «kurtarmaktır» (Cümle fiil cümlesidir.)
- b). Fâil : «vazifen»
- c). Nesne : «Türk ıstıklâl ve cumhuriyetini»
- d). Yer tamlayıcısı : «bu ahval ve şerait içinde»
«İşte» gösterme edatı ile «dahi» kuvvetlendirme edatı cümle dışı unsur durumundadırlar.

Kelime Guruplarının Tahlili :

«Türk ıstıklâl ve cumhuriyeti-n-i» gurubunda «-i» akkuzatif eki ve «-n-» yardımcı ses atılınca geriye «Türk ıstıklâl ve cuhru-riyeti» şeklinde belirsiz isim tamlaması kalır.

«Türk ıstıklâl ve cumhuriyeti» şeklindeki isim tamlamasında «Türk» tamlayan, «ıstıklâl ve cumhuriyet» tamlanan, «-i» iyelik eki tamlama unsurudur.

«bu ahval ve şeriat içinde» gurubunda «-de» lokatif eki ve «-n» yardımcı ses çıkarılınca kalan belirsiz isim tamlamasında «bu ahval ve şeriat» tamlayan isim, «iç» tamlanan isim, «-i» iyelik eki tamlama unsurudur.

«bu ahval ve şeriat» sıfat tamlamasıdır. «bu» sıfat, «ahval ve şeriat» isimdir.

«ahval ve şeriat» bağlama gurubudur. «ahval» ismi ile «şeriat» ismi «ve» edatıyla birbirine bağlanmışlardır.

14. /«Muhtaç olduğum kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.» Cümle bir isim cümlesidir. x

Cümlelerin Unsurları :

- a). Yüklem : «mevcuttur»
- b). Fâil : «muhtaç olduğun kudret»
- c). Yer Tamlayıcısı : «damarlarındaki asil kanda»

Kelime Guruplarının Tahlili :

b). «muhtaç olduğun kudret» bir sıfat tamlamasıdır. «muhtaç olduğun» sıfat, «kudret» isim kısmıdır.

«muhtaç olduğun» iyelik gurubunun tamlanan kısmıdır. Tamlayanı gizlidir (senin). «muhtaç olduk» tamlanan kısmıdır. «-un» genitif eki tamlama ekidir.

«muhtaç olduk »partisip gurubudur. «muhtaç» zarf, «olduk» gurubun partisipidir.

«damarlarındaki asil kanda gurubunda «-da» lokatif eki atılınca kalan «damarlarındaki asil kan» bir sıfat tamlamasıdır. «damarlarındaki» sıfat, «asil kan» isim kısmıdır.

«asil kan» sıfat tamlamasıdır. »asil» sıfat, «kan» isimdir.

FİİL CÜMLESİ :

«Reşit Rahmeti Arat'ın ölümü ile Türklük, çok değerli ve Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan bir bilim adamını ve aynı zamanda millî davalarımızda gösterişten uzak olarak meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde samimiyetle duran bir hars mücadelecisini kaybetmiştir.»

Prof. Dr. İbrahim YARKIN

Cümle bir fiil cümlesidir.

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «kaybetmiştir»
- b). Fâil : «Türklük»
- c). Nesne : İki gurup halindedir. Bu iki gurup «ve» edatıyla bir bağlama gurubu meydana getirmiştir.

(x) bk. **Türk Dili** Prof Dr. Muharrem Ergin. İst. 1986. Sf : 418.

1. «çok değerli ve Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan bilim adamını»

2. «aynı zamanda millî davalarımızda gösterişten uzak olarak meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde samimiyetle duran bir hars mücadeleçisini»

d). Zarf : «Reşit Rahmeti Arat'ın ölümü ile»

Kelime Guruplarının Tahlili :

a). «kaybetmiştir», «kayıp» ismi ile, «et-» yardımcı fiilinden meydana gelmiş «kaybet-» birleşik fiilinin çekimli şeklidir.

c1). «çok değerli ve Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan bir bilim adamını» gurubunda nesne unsuru olan «-ı» akkuzatif ekiyle yardımcı ses «-n-» çıkarılınca geriye kalan bağlama gurubu iki kısımdır.

«çok değerli bir bilim adamı»

«Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan bir bilim adamı»

«çok değerli bir bilim adamı» sıfat tamlamasıdır. «çok değerli» sıfat, «bir bilim adamı» isim kısmıdır.

«çok değerli» sıfat tamlamasıdır. «çok» sıfat fonksiyonunda zarf, «değerli» isimdir.

«bir bilim adamı» sıfat tamlamasıdır. «bir» belirsizlik sıfatı, «bilim adamı» isim kısmıdır. «bilim adamı» belirsiz isim tamlamasıdır. «bilim» tamlayan, «adam» tamlanan isim «-ı» iyelik eki tamlama ekidir.

«Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan bir bilim adamı» sıfat tamlamasıdır. «Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan» sıfat, «bir bilim adamı» isim kısmıdır.

«Türk filolojisi sahasında dünya ölçüsünde otorite olan» bir partisip gurubudur. «otorite olan» gurubun partisipi, «Türk filolojisi sahasında» gurubun yer tamlayıcısı, «dünya ölçüsünde» gurubun zarfıdır.

«otorite olan», «otorite ol-» şeklinde isimle yapılan birleşik fiilin partisip şeklidir.

«Türk filolojisi sahası-n-da» gurubunda «-da-» lokatif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılınca geriye belirsiz isim tamlaması ka-

ır. «Türk filolojisi» tamlayan isim, «saha» tamlanan isim, «-sı» iyelik eki tamlama unsurudur.

«dünya ölçüsünde» fonksiyon bakımından bir zarfdır. «-de» lokatif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılınca geriye kalan belirsiz isim tamlamasında «dünya» tamlayan, «ölçü» tamlanan, «-sü» iyelik ekidir.

c2). «aynı zamanda millî davalarımızda gösteriştten uzak olarak meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde samimiyetle duran bir hars mücadelecisi-n-i» gurubunda «-i» akkuzatif eki ve «-n-» yardımcı ses çıkarılınca geriye kalan sıfat tamlamasında «aynı zamanda millî davalarımızda gösteriştten uzak olarak meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde samimiyetle duran» sıfat kısmı, «bir hars mücadelecisi» isim kısmıdır.

«aynı zamanda millî davalarımızda gösteriştten uzak olarak meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde samimiyetle duran» bir partisip gurubudur. «duran» gurubun partisipi, «aynı zamanda» gurubun zarfı, «millî davalarımızda gösteriştten uzak olarak» gurubun ikinci zarfı, «meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde» gurubun yer tamlayıcısı, «samimiyetle» gurubun bir başka zarfdır.

«aynı zaman-da» gurubunda, «-da» lokatif eki çıkarılınca kalan «aynı zaman» sıfat tamlamasıdır. «aynı» sıfat, «azaman» isim kısmıdır.

«millî davalarımızda gösteriştten uzak olarak» bir gerundium gurubudur. «uzak olarak» gurubun gerundiumu, «gösteriştten» gurubun zarfı, «millî davalarımızda» gurubun yer tamlayıcısıdır.

«millî davalarımız-da» gurubunda «-da» lokatif eki çıkarılınca geriye «bizim millî davalarımız» şeklinde iyelik gurubu kalır. Tamlayan (bizim) gizlidir. «millî davalar» tamlanan, «mız» iyeliktir.

«millî davalar» sıfat tamlamasıdır. «millî» sıfat, «davalar» isim kısmıdır.

«meselelerin temel çözüm noktaları üzerinde» gurubunda «-de» lokatif eki çıkarılınca geriye belirsiz isim tamlaması kalır. «meselelerin temel çözüm noktaları» tamlayan, «üzeri» tamlanan- dır. «üzeri» kelimesinde gizli iyelik manası vardır. (üstü gibi).

«meselelerin temel çözüm noktaları» belirli isim tamlaması- dır. «meseleler» tamlayan, «temel çözüm noktaları» tamlanan isim «-in» genitif eki, «-i-» iyelik ekidir.

«temel çözüm noktaları» belirsiz isim tamlamasıdır. «temel çözüm» tamlayan «noktalar» tamlanan., «-ı» iyelik ekidir.

«temel çözüm» sıfat tamlamasıdır. «temel» sıfat, «çözüm» isimdir.

«samimiyetle» edat gurubudur. «-le» gurubun ekleşmiş edatı, «samimiyet» isim kısmıdır.

«bir hars mücadelecisi» sıfat tamlamasıdır. «bir» belirsizlik sıfatı, «hars mücadelecisi» isim kısmıdır.

«hars mücadelecisi» belirsiz isim tamlamasıdır. «hars» tamlayan, «mücadeleci» tamlanan, «-si» iyelik eki tamlama unsurudur.

d). «Reşit Rahmeti Arat'ın ölümü ile» edat gurubudur. «ile» gurubun edatı, «Reşit Rahmeti Arat'ın ölümü» isim kısmıdır.

«Reşit Rahmeti Arat'ın ölümü» belirli isim tamlamasıdır. «Reşit Rahmeti Arat» tamlayan isim, «ölüm» tamlanan isim, «-ın» genitif eki, «-ü» iyelik eki tamlama unsurlarıdır.

İSİM CÜMLESİ

«Kültür, bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan onu diğer milletlerden farklı kılan hayat tezahürlerinin bütünüdür.»

Muharrem ERGİN

Cümlelerin Unsurları : (Cümle bir isim cümlesidir.)

a). Yükleme : «bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti, millet yapan hayat tezahürlerinin bütünüdür.»

b). Fâil : «kültür»

Kelime Gurupları :

a) Yükleme gurubundaki fiil unsuru olan «-dür» bildirme eki çıkarılınca kalan isim kısmı, bir belirli isim tamlamasıdır. «bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan hayat tezahürlerinin bütünü» şeklindeki isim tamlamasında «bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan hayat tezahürleri» tamlayan unsur, «bütün» tamlanan unsur, «-nin» genitif eki ve «-ü» iyelik eki tamlama ekleridir.

«bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan hayat tezahürleri» sıfat tamlamasıdır. «bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan» sıfat kısmı, «hayat tezahürleri» isim kısmıdır.

«bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan» bir partisip gurubudur. «millet yapan» gurubun partisipi, «bir topluluğu» partisipin nesnesi, «bir cemiyeti» partisipin ikinci nesnesi, «bir milleti» partisipin üçüncü nesnesidir.

«millet yapan» partisipi, «millet yap-» şeklindeki isimle yapılmış birleşik fiilin partisip şeklidir. «millet» isim kısmı, «yap-» yardımcı fiil kısmıdır.

«bir topluluğu» gurubunda «-u» akkuzatif eki çıkarılınca kalan sıfat tamlamasının «bir» sıfat kısmı, «topluluk» isim kısmıdır.

«bir cemiyeti» gurubunda «-i» akkuzatif eki çıkarılınca kalan sıfat tamlamasında «bir» sıfat kısmı, «cemiyet» isim kısmıdır.

«bir milleti» gurubunda «-i» akkuzatif eki çıkarılınca kalan sıfat tamlamasının «bir» sıfat kısmı, «millet» isim kısmıdır.

«hayat tezahürleri» belirsiz isim tamlamasıdır. «hayat» tamlayan isim, «tezahür» tamlanan isim, «-leri» çokluk üçüncü şahıs iyelik eki tamlama ekidir.

İSİM CÜMLESİ

«Nevâi ise yıldızlar içinde bir kutup yıldızıdır.»

A.N. TARLAN

Cümle bir isim cümlesidir.

Cümlelerin Unsurları :

a). Yükleme : «bir kutup yıldızıdır.»

b). Fâil : «Nevâi»

«ise» karşılaştırma edatıdır.

Kelime Guruplarının Tahlili :

a). «bir kutup yıldızıdır» gurubunda fiil unsuru olan «-dir» çıkarılınca kalan «bir kutup yıldızı» sıfat tamlamasıdır.

«bir kutup yıldızı» şeklindeki sıfat tamlamasında «bir» sıfat, «kutup yıldızı» isimdir.

«kutup yıldızı» belirsiz isim tamlamasıdır. «kutup» tamlayan, «yıldız» tamlanan, «-ı» iyelik ekidir.

c). «yıldızlar içinde» gurubunda «-de» lokatif eki çıkarılınca geriye isim tamlaması kalır.

«yıldızlar içi» belirsiz isim tamlamasıdır. «yıldızlar» tamlayan, «iç» tamlanan, «-i» iyelik eki tamlama unsurudur.

ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE

«Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, evvelâ biz

kendimize, benliğimize milliyetimize bu hürmeti, hissen, fikren, fiilen, bütün ef'al ve harekâtımızla gösterelim.»

ATATÜRK

Cümle bir şartlı birleşik cümledir.

1. **Asıl Cümle** : «evvelâ biz kendimize, benliğimize, milliyetimize bu hürmeti, hissen, fikren, fiilen, bütün ef'al ve harekâtımızla gösterelim.»

2. **Yardımcı Şart Cümlesi** : «Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak»

1. **Asıl Cümlelerin Unsurları** :

- a). Fiil : «gösterelim» Asıl cümle, bir fiil cümlesidir.
- b). Fâil : «Biz»
- c). Nesne : «bu hürmeti»
- d). Yer tamlayıcısı : «kendimize, benliğimize, milliyetimize»
- e). Zarf : 1. «evvelâ» (zaman zarfı).
2. «hissen, fikren, fiilen»
3. «bütün ef'al ve harekâtımızla»

2. **Yardımcı Şart Cümlesinin Unsurları** :

- a). Fiil : «istiyorsak»
- b). Fâil : «biz» , gizli fâil
- c). Nesne : «Dünyanın bize hürmet göstermesini»

Kelime Guruplarının Tahlili :

1.c). «bu hürmeti» gurubunda «-i» akkuzatif eki çıkarılınca geriye kalan «bu hürmet» sıfat tamlamasıdır. «bu» işaret sıfatı, «hürmet» isim kısmıdır.

1.d). «kendimize, benliğimize, milliyetimize» ayrı ayrı üç tane yer tamlayıcısı olup, «-e» datif ekleri çıkarılınca geriye «kendimiz», «benliğimiz», «milliyetimiz» şeklinde iyelik gurupları kalır. İyelik gurupları «bizim benliğimiz, bizim kendimiz, bizim milliyetimiz» şeklinde olup tamlayan unsurları gizlidir. «-miz» iyelik ekleri ise gurup ekleridir.

1.e). «hissen», «fikren», «fiilen» ayrı ayrı zarftır.

1.e). «bütün ef'al ve harekâtımızla» edat gurubudur. «-la» «ile» edatının kısaltmış şekli, «bütün ef'al ve harekâtımız» gurubun isim kısmıdır.

«bütün ef'al ve hareketımız» tamlayanı, gizli tamlanan «bütün ef'al ve harekât», gurup eki «-mız» iyelik eki olan bir iyelik gurubudur.

«bütün ef'al ve hareket» bir sıfat tamlamasıdır. «bütün» sıfat, «ef'al ve harekât» isim kısmıdır.

«ef'al ve harekât» bir bağlama gurubudur.

2.c). «Dünyanın bize hürmet göstermesi-n-i» gurubunda nesne eki olan «-i» akkuzatif eki çıkarılınca geriye isim tamlaması kalır.

«Dünyanın bize hürmet göstermesi» belirli isim tamlamasıdır. «dünya» tamlayan, «bize hürmet gösterme» tamlanan, «-nın» genitif, «-sı» iyelik eki tamlama ekleridir.

«bize hürmet gösterme» fiil gurubudur. «gösterme» gurubun fiil ismi, «hürmet» fâil, «bize» yer tamlayıcısıdır.

Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE

«Türkçede kelimelerin izdivacı, dallarında türlü çiçekler açmış yeşil bir cennettir ki orada millî zevkimizin yarattığı daha böyle nice çiçekler derlenir.»

N. S. BANARLI

Cümle bir ki'li birleşik cümledir.

1. **Asıl Cümle** : «Türkçede kelimelerin izdivacı, dallarında türlü çiçekler açmış yeşil bir cennettir.»

2. **Yardımcı Cümle** : «Orada millî zevkimizin yarattığı daha böyle nice çiçekler derlenir.»

1. **Asıl Cümlelerin Unsurları** : (İsim cümlesidir.)

a). **Yüklem** : «dallarında türlü çiçekler açmış yeşil bir cennettir.»

b). **Fâil** : «kelimelerin izdivacı»

c). **Yer Tamlayıcısı** : «Türkçede»

2). **Yardımcı Cümlelerin Unsurları** : (Fiil cümlesidir.)

a). **Fiil** : «derlenir»

b). **Fâil** : «millî zevkimizin yarattığı daha böyle nice çiçekler»

c). **Yer Tamlayıcısı** : «Orada»

Kelime Guruplarının Tahlili :

1.a). «dallarında türlü çiçekler açmış yeşil bir cennettir» gurubunda fiil unsuru olan «-tir» bildirme eki çıkarılınca geriye kalan isim unsuru bir sıfat tamlamasıdır. «dallarında türlü çiçekler açmış» sıfat, «yeşil bir cennet» isim kısmıdır .

«dallarında türlü çiçekler açmış» bir partisip gurubudur. açmış» gurubun partisipi, «türlü çiçekler» nesne, «dallarında gurun yer tamlayıcısıdır.

«türlü çiçekler» sıfat tamlamasıdır. «türlü» sıfat, «çiçekler» isim kısmıdır.

«yeşil bir cennet» sıfat tamlamasıdır. «yeşil» sıfat, «bir cennet» isimdir. «bir cennet» sıfat tamlamasıdır. «bir» sıfat, «cennet» isim kısmıdır.

1.b). «kelimelerin izdivacı» belirli isim tamlamasıdır. «kelimeler» tamlayan, «izdivac» tamlanan, «-in» genitif, «-ı» iyelik eki tamlama ekleridir.

2.b). «millî zevkimizin yarattığı daha böyle nice çiçekler» sıfat tamlamasıdır. «millî zevkimizin yarattığı» sıfat, «daha böyle nice çiçekler» isim kısmıdır.

«millî zevkimizin yarattığı» belirli isim tamlamasıdır. «millî zevkimiz» tamlayan, «yarattık» tamlanan, «-in» genitif, «-ı» iyelik ekleri tamlama ekleridir.

«millî zevkimiz» iyelik gurubudur. Gurubun tamlayanı (bizim) gizlidir. «millî zevk» tamlanan, «-miz» iyelik eki tamlama ekidir.

«millî zevk» sıfat tamlamasıdır. «millî» tamlayan sıfat, «zevk tamlanan isim durumundadır.

«daha böyle nice çiçekler» sıfat tamlamasıdır. «daha» kuvvetlendirme edatı, «böyle» tamlayan sıfattır. «nice çiçekler» tamlanan isim durumundadır.

«nice çiçekler» sıfat tamlamasıdır. «nice» belirsizlik sıfatı, «çiçekler» isim kısmıdır.

İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE

«Onlara Yer 'yüzünde fesat çıkarmayın' denildiği ,zaman 'Biz ıslahtan başka bir şey yapmıyoruz' derler.»

Kur'an-ı Kerim

Cümle bir iç içe birleşik cümledir.

Cümlelerin Unsurları :

- a). Fiil : «derler»
- b). Fâil : «Onlar» (gizli fâil)
- c). Nesne : «Biz ıslahtan başka bir şey yapmıyoruz.» Nesne unsuru müstakil bir fiil cümlesi olup, burada «derler» fiilinin nesnesi olmuştur.

d). Zarf : «(Onlara yer yüzünde fesat çıkarmayın) denildiği zaman» Zarf gurubunun içinde de «denil-» pasif fiilinin pasif fâili de müstakil bir fiil cümlesidir.

Kelime Guruplarının Tahlili :

c). «Biz ıslahtan başka bir şey yapmıyoruz» bir fiil cümlesidir. «yapmıyoruz» fiil, «biz», «ıslahtan başka bir şey nesnedir.

«ıslahtan başka bir şey» sıfat tamlamasıdır. «ıslahtan başka» sıfat, «bir şey» isim kısmıdır.

«ıslahtan başka» edat» gurubudur. «ıslahtan» gurubun ablatifli isim kısmı, «başka» edat kısmıdır.

d). «onlara yer yüzünde fesat çıkarmayın denildiği zaman» bir sıfat tamlamasıdır. «onlara yer yüzünde fesat çıkarmayın denildiği» sıfat, «zaman» isim kısmıdır.

«onlara yer yüzünde fesat çıkarmayın denildiği» gurubunda «-i» iyelik eki çıkarılınca geriye partisip gurubu kalır. «denildik» gurubun partisipi, «onlara» yer tamlayıcısı, «yer yüzünde fesat çıkarmayın» gurubun pasif fâili durumundadır.

«yer yüzünde fesat çıkarmayın» müstakil bir fiil cümlesidir. «çıkarmayın» cümlelerin fiili, «siz» cümlelerin gizli fâili, «fesat» cümlelerin nesnesi, «yer yüzünde» yer tamlayıcısıdır.

«yer yüzünde» gurubunda «-de» lokatif eki çıkarılınca geriye kalan belirsiz isim tamlamasında «yer» tamlayan, «yüz» tamlanan «-ü-» iyelik ekidir.

